

УДК 37.08:377(477)

СУТНІСТЬ, ЗМІСТ І СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ТОКАРІВ

Паржницький О. В.

Державний навчальний заклад «Запорізьке вище професійне училище «Моторобудівник», Україна, Запоріжжя

У статті на основі аналізу змісту професійної діяльності за професією «Токар» розкрито структуру професійної компетентності токаря, виявлено обсяг їх знань та професійних умінь, охарактеризовано професійно значимі риси особистості робітника. З урахуванням особливостей професійної діяльності поняття «професійна компетентність токаря» потрактовано як особистісну властивість, що охоплює мотиви професійної діяльності, професійно важливі особистісні властивості, професійні (технічні, технологічні, розрахунково-контрольні та санітарно-гігієнічні) знання і вміння та дозволяє ефективно виконувати завдання професійної діяльності. У структурі професійної компетентності токаря автор виокремлює мотиваційно-особистісний (мотивація до навчання та професійної діяльності, індивідуально-психологічні особливості, професійно важливі якості), когнітивно-змістовий (професійно важливі знання) та діяльнісно-операційний (професійно необхідні вміння та навички) компоненти.

Ключові слова: професійна компетентність, мотиваційно-особистісний, когнітивно-змістовий та операційно-діяльнісний компоненти, професійно-технічний навчальний заклад, учні, токар.

Паржницький А. В. Сущность, содержание и структура профессиональной компетентности будущих токарей / Государственное учебное заведение «Запорожское высшее профессиональное училище «Моторостроитель», Украина, Запорожье

В статье на основе анализа содержания профессиональной деятельности по профессии «Токарь» раскрыта структура профессиональной компетентности токаря, выявлен объем их знаний и профессиональных умений, охарактеризованы профессионально значимые черты личности рабочего. С учетом особенностей профессиональной деятельности автор рассматривает «профессиональную компетентность токаря» как личностное свойство, которое охватывает мотивы профессиональной деятельности, профессионально важные личностные свойства, профессиональные (технические, технологические, расчетно-контрольные и санитарно-гигиенические) знания и умения и позволяет эффективно выполнять задачи профессиональной деятельности. В структуре профессиональной компетентности токаря автор выделяет мотивационно-личностный (мотивация к обучению и профессиональной деятельности, индивидуально-психологические особенности,

професійно важкі якості), когнітивно-содержательний (професійно важкі знання) і діяльнісно-операційний (професійно необхідні вміння і навички) компоненти.

Ключевые слова: професійна компетентність, мотиваційно-особистісний, когнітивно-содержательний і операційно-діяльнісний компоненти, професійно-технічне навчальне заклад.

Parzhnytskyi A. V. Essence, content and structure of professional competence of future turners / State educational establishment «Zaporizhzhia Higher Vocational School «Engine builders», Ukraine, Zaporizhzhia

The structure of professional competence of turner was revealed on the basis of analysis of the content of professional activity on profession «Turner». The extent of their knowledge and professional skills were revealed. The professional significant features of the individual of worker were described. Taking into consideration the characteristics of professional activities the notion of «professional competence of turner» was interpreted as personal property, covering motifs of professional activity, professionally important personal features, professional (technical, technological, accounting control and sanitation) knowledge and skills and ability to perform the tasks of professional activities effectively. In the structure of turner's professional competence author distinguishes motivational and personal (motivation for learning and professional activities, individual psychological characteristics, professionally important qualities) cognitive and contents (professionally important knowledge and skills) action and operating (professionally necessary skills) components.

Keywords: professional competence, motivation and personal, cognitive and semantic, operational and activity components, vocational school, students, turner.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Токар – найбільш поширена професія у сфері механічної обробки металів та інших матеріалів. Цій професії вже декілька століть, але вона, як і раніше, затребувана на ринку праці. Сьогодні професія токаря по металу – одна з провідних на підприємствах машинобудівної і металообробної промисловості.

Праця токаря затребувана практично в усіх галузях: токарі працюють в механічних, ремонтно-механічних, інструментальних цехах різних галузей господарства, в майстернях у сільському господарстві, будівництві, сфері побуту. Звідси її велике народногосподарське значення як висококваліфікованої робітничої професії. Серед усіх металообробних верстатів токарний парк становить 40 %, бо саме такі деталі, як валики, втулки, гвинти і т. ін. є основними складовими будь-якої машини. Жоден механізм (в автомобілі, годиннику або комп'ютері) не обходиться без деталей, виготовлених на токарному верстаті [5].

У наш час важливе значення має удосконалення процесу формування професійної компетентності токаря, що є актуальним завданням для

модернізації й розвитку освіти, забезпечення її випереджального характеру та спрямованості на зростання економічного потенціалу нашої держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні окремі аспекти історії професійно-технічної освіти досліджували О. Коханко, І. Лікарчук, Н. Падун, А. Селецький, Є. Степанович, О. Сухомлинська, М. Харламов, Л. Шепель та ін. Різні аспекти методології, педагогіки, психології, методики професійної освіти і навчання розглядають В. Бондар, Ю. Зінковський, С. Максименко, Н. Ничкало та ін. У працях сучасних дослідників враховано необхідність виконання тих завдань, що постали перед економікою, освітою та безпосереднім професійним навчанням кваліфікованих робітників в Україні. Йдеться про необхідність реформування галузі професійно-технічної освіти, вибір змісту і форм професійної підготовки кваліфікованих робітників у зв'язку з світовою глобалізацією, міжнародною конкуренцією, потребами ринку праці.

Використання компетентнісного підходу у професійній освіті як перспективного напрямку її удосконалення та модернізації відповідно до вимог сьогодення вивчають Д. Іванов, В. Радкевич, Ю. Татур, А. Хуторський та ін. Впровадження компетентнісного підходу, на думку вчених, допомагає співвіднести рівень підготовки у професійно-технічних навчальних закладах з потребами ринкової економіки, забезпечити виробництво високопрофесійними й конкурентоспроможними кадрами.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що дослідники при визначенні сутності та структури професійної компетентності беруть до уваги особливості професійної діяльності представників різних галузей. Зокрема В. Ягупов до структури професійної компетентності фахівця зараховує ціннісно-сміслову, мотиваційну та особистісну ставлення до професійної діяльності, професійні теоретичні та практичні знання, здатність практично використовувати знання як у професійній, так і в повсякденній діяльності; професійну, психологічну та суб'єкту готовність до актуалізації цих знань у професійній діяльності, поведінці та спілкуванні; професійну суб'єктність, тобто самодетермінацію, саморегуляцію, саморефлексію, самоконтроль та самооцінку професійної діяльності, поведінки та спілкування в професійній сфері та в суспільстві загалом [8, с. 31].

На думку І. Зимньої, компетентність як актуальна особистісна якість та соціально-професійна характеристика людини насамперед ґрунтується на знаннях. Компонентами компетентності, як зазначає І. Зимня, є також готовність до прояву компетентності (мотиваційний аспект), володіння знанням змісту компетентності (когнітивний аспект), досвід прояву компетентності в різноманітних стандартних і нестандартних ситуаціях (поведінковий аспект), ставлення до змісту компетентності й об'єкта її застосування (ціннісно-значеннєвий аспект), а також емоційно-вольова регуляція процесу й результату прояву компетентності [3, с. 20–27].

Дослідниця І. Матійків у структурі професійної компетентності фахівців учнів професійно-технічних навчальних закладів сфери обслуговування виокремлює когнітивну (володіння знаннями), поведінково-діяльнісну (сформованість адекватних способів діяльності та професійної поведінки), мотиваційно-ціннісну (ціннісне ставлення до своєї професії й особистісного зростання) та рефлексивну (комплекс навичок самоаналізу, самоконтролю, прогнозування результатів своєї діяльності) складові [4, с. 10].

На думку Р. Брика, професійну компетентність майбутнього працівника характеризує єдність стійких мотивів, теоретичної та практичної готовності працівника до професійної діяльності. Професійну компетентність працівника сфери туризму вчений трактує як вищий рівень розвитку і прояву професіоналізму, що є його інтегральною характеристикою, як сукупність декількох структурних компонентів, зокрема професійно-особистісного (професійні й особистісні якості майбутнього працівника, що визначають мотивацію і спрямованість його як суб'єкта професійної діяльності), професійно-змістового (теоретичні знання з основ наук) та професійно-діяльнісного (практичні професійні знання і вміння) [2, с. 7].

Загалом на основі цього можна стверджувати, що зміст поняття «професійна компетентність» у контексті структури особистості, на думку дослідників, охоплює декілька аспектів, насамперед мотиваційно-особистісний (мотиви, цілі, потреби, ціннісні установки, актуалізації в професійній діяльності, ставлення до своєї професії й професійного зростання, особистісні якості, необхідні для професійної діяльності), когнітивно-змістовий (система набутих у процесі навчання знань), операційно-діяльнісний (сформованість адекватних способів діяльності та професійної поведінки) і рефлексивний (навички самоаналізу, самоконтролю, прогнозування результатів своєї діяльності).

Метою статті є розгляд сутності, змісту і структури професійної компетентності майбутніх токарів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для характеристики професійної компетентності майбутніх висококваліфікованих робітників, окрім даних психолого-педагогічної літератури, важливе значення має урахування значущих характеристик їх професійної діяльності, змісту діяльності, а також професійних вимог до особистісної сфери токаря.

Токар обробляє на токарному верстаті деталі, а також робить на них різьбу, свердлить тощо. Він керує складним верстатом, виготовляє деталі для різних машин і приладів, визначає, за допомогою якого інструменту і з якою швидкістю, на яку глибину потрібно різати. Основний зміст його роботи – обробка металу різанням, тобто послідовне зняття із заготовки шару металу за допомогою ріжучого інструменту. Залежно від операцій токар може працювати на різних верстатах і обточувати за допомогою різців на заготовці, що обертається, циліндричні, конічні й фасонні поверхні, розсвердлювати і розточувати отвори, щоб надати деталі необхідну форму. За назвами верстатів розрізняють групи спеціальностей: токар-універсал,

токар-заточувальник, токар-карусельник, токар-револьверник, токар-розточувальник. Найбільш кваліфікованою є спеціальність токар-універсала, який уміє виконувати всі можливі операції [6].

З огляду на це професія токаря висуває великі вимоги до особистості робітника – складових *мотиваційно-особистісного компонента* його професійної компетентності. Зокрема серед індивідуально-психологічних особливостей токаря, що повинні відповідати вимогам цієї професії, слід в першу чергу назвати ті, що стосуються сенсомоторики, уваги та пам'яті.

Професія токаря-верстатника вимагає постійного контролю за ходом виконання виробничих операцій, тому токаря має відрізнити точність рухів, збереження їх напрямку без коливань, тремтіння і відхилень. Точність, чіткість і стійкість рухів особливо важливі при виконанні робіт за допомогою ручної подачі складних операцій, наприклад, таких, як фасонне обточування деталей. Для виконання цієї роботи токар повинен мати розвинену зорову і моторну координацію, тобто координацію «око-рука», координацію обох рук, високу чутливість пальців рук. За допомогою зору він повинен контролювати весь процес обточування деталей, для цього мати бінокулярний зір з добре розвиненим окоміром. Без цього токар не зможе точно сприймати форму предмета, оцінювати чистоту деталі, яку необхідно виточити.

Токар повинен мати і розвинену пам'ять. В основному професійна діяльність токаря-верстатника спирається на оперативну пам'ять. Креслення, заготовки, технологічні карти, показання вимірювальних приладів є важливими джерелами інформації, тому зберігання її в пам'яті є основою роботи токаря, на якій ґрунтується виконання різних технологічних операцій. Продуктивність праці робітника цього профілю багато в чому залежить від того, наскільки швидко і точно він запам'ятовує хід і послідовність операції, певну конфігурацію виробу, кінцеві й проміжні елементи потрібної деталі. Для ефектного виконання професійної діяльності токар повинен мати розвинену оперативну пам'ять у поєднанні з наочно образною.

Для токаря важливе значення має і практичне мислення. Це виявляється у грамотному читанні креслень, умінні переводити умовне зображення на кресленні в реальний предмет. Технологічна карта для токаря є інструкцією, яка дає йому основні відомості про характер завдання і засоби виконання. Токар повинен уміти технологічно обміркувати креслення, тобто уявити форму і пропорції зображеної на ньому деталі, вміти використовувати дані креслення для розв'язання конкретних виробничих завдань. Успішне розв'язання цих завдань залежить від сформованості у токаря просторової уяви, невербального інтелекту.

Серед особистісних якостей, важливих для висококваліфікованого робітника, необхідно назвати насамперед наполегливість, витривалість, уміння не впадати у відчай при невдачах. Токарю будь-якої спеціальності необхідна висока відповідальність при виконанні дорученої справи,

особливо якщо йдеться про дуже трудомістку деталь, для виготовлення якої задіяно кілька спеціалістів чи ціла бригада.

Важливе значення мають старанність і точність виконання операцій. Токареві доводиться виконувати дуже філігранну роботу. Трапляються деталі дуже маленькі, але такі, що потребують виконання великої кількості операцій – наприклад, просвердлити декілька отворів усередині, вхідний отвір діаметром 0,5 мм і зробити безліч канавок, які потім необхідно відшліфувати. Усі деталі слід виконувати з максимальною точністю. Щодо цього токарі використовують поняття: «ловити мікрони» – тобто йдеться про вміння налаштовувати верстат так, аби похибки були мінімальними, наприклад, від 2 до 5 мікрон. Недбале ставлення до роботи може спричинити викривлення точності й чистоти поверхні деталі.

Далі слід зазначити, що зміст трудової діяльності токарів становить робота з технологічним процесом, з технологічними картами, із читанням креслення, безпосереднє виконання самої деталі, складання вузлів механізмів виробів та інші вміння й навички, передбачені вимогами професійно-кваліфікаційної характеристики. Усе це накладає потребує системних професійних знань. Саме тому наступною складовою професійної компетентності майбутніх токарів ми виокремили *когнітивно-змістовий компонент*.

У цьому контексті серед найбільш затребуваних знань для токаря можна назвати знання з арифметики і геометрії, фізики (механіка, електротехніка). Загалом токар повинен розбиратися у кресленнях, технологічних картах, знати будову, особливості налаштування і способи перевірки верстатів на точність, геометрію ріжучого інструменту, правила його заточування. При цьому робота токаря потребує виконання різноманітних завдань: продумуванням плану дій, вибору режиму різання і необхідного оснащення, виконання розрахунків тощо. Він повинен забезпечити високу точність виготовлення деталей при значній швидкості заточування.

Значну частину робочого часу токаря займають контрольно-вимірвальні операції, завдяки яким він контролює хід виробничого процесу і якість продукції. Саме тому відповідно до ДСПТО для підготовки (підвищення кваліфікації) робітників з професії 8211 «Токар» 3-го, 4-го, 5-го розрядів, яку розроблено відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 1135 від 17.08.2002 р. «Про затвердження Державного стандарту професійно-технічної освіти» та ст. 32 Закону України «Про професійно-технічну освіту», токар повинен знати:

конструкцію і правила перевірки на точність токарних верстатів різних конструкцій;

способи установки, кріплення, вивіряння деталей і методи визначення технологічної послідовності їхньої обробки;

правила теплової обробки, заточування і доведення всіх видів різального інструменту;

способи досягнення встановленої точності та чистоти обробки;
правила визначення режимів різання по довідниках і паспорту верстата [6].

Необхідні токарю знання викладено в Освітньо-кваліфікаційній характеристиці випускника професійно-технічного навчального закладу. Це документ, що узагальнює вимоги до професійних знань, умінь, навичок та інших складових компетентності випускника, відображає цілі професійної підготовки учня [6]. В Освітньо-кваліфікаційній характеристиці випускника професійно-технічного навчального закладу (Професія – 8211.2. Токар. Кваліфікація – 5 розряд), окрім того, зазначено, що фахівець повинен знати:

технічні характеристики та особливості експлуатації установки плазмового підігрівання;

геометрію, правила термообробки, заточування і доведення різного різального інструменту і приладів;

основи теорії різання металів у межах роботи, яку виконує;

основні принципи калібрування складного профілю;

правила налаштування і регулювання складного контрольно-вимірального інструменту і приладів;

правила визначення режимів різання за довідниками та паспортом верстата [6].

Токарю доводиться працювати з різними матеріалами – бронзою, латунню тощо – від цього залежить вибір різального інструмента, швидкість і глибина різання. Цим обумовлена також необхідність знань про метали та їх властивості, основні фізичні, хімічні, механічні та технологічні характеристики металів, сплави, системи сплавів та діаграми стану, кристалізацію сплавів, класифікацію чавунів та сплавів, термічну і хіміко-термічну обробку сталей, суть термічної обробки сталей та ін.

Слід також вказати на те, що токар повинен знати умови раціональної та ефективної організації праці на робочому місці, норми технологічного процесу, вимоги нормативних актів про охорону праці й навколишнього середовища, норми, методи і прийоми безпечного ведення робіт, бути обізнаним з сучасними інформаційними технологіями.

У свою чергу *діяльно-операційний компонент* професійної компетентності майбутніх токарів охоплює низку умінь та навичок. Ми згодні з дослідниками А. Беляєвою [1], А. Шклярем [7] та ін. про необхідність виокремлення двох рівнів умінь і навичок, зокрема вміння й навички загальнопромислового, загального для машинобудівної галузі, і професійного характеру. До машинобудівних належать вміння й навички використовувати матеріали, інструменти, механізми, пристосування (наприклад, вміння працювати на верстатах, використовувати контрольно-вимірвальні інструменти). Машинобудівне значення мають вміння й навички організації робіт в умовах змінного робочого місця, користування машинобудівною довідковою документацією: довідниками, технологічними картами.

У свою чергу професійні вміння слід розглядати не як самостійний клас умінь, а як певне коло й певне якість трудових умінь, що характеризують високий рівень якості виконання трудових дій, без яких не можна забезпечити дотримання якісних й кількісних вимог, що висуваються сучасним виробництвом до результатів праці токаря. Професійні вміння й навички, за класифікацією А. Беляєвою, можна поділити за навчально-виробничими факторами на технічні, технологічні (уміння виконувати різні токарні операції, уміти контролювати якість виконання токарних робіт), розрахунково-контрольні та санітарно-гігієнічні [1].

Далі розглянемо уміння і навички токаря – складові його професійної компетентності більш детально. Насамперед слід вказати на уміння токаря раціонально та ефективно організовувати працю на робочому місці, уміння додержуватись норм технологічного процесу, вимог нормативних актів про охорону праці й навколишнього середовища, норм, методів і прийомів безпечного ведення робіт.

Токар повинен досконало навчитися працювати з верстатом. Токарні верстати випускають різних розмірів: від настільних до величезних, довжиною станини в кілька десятків метрів. Серед токарних верстатів є токарно-гвинторізні, револьверні, карусельні, одношпindelні та багатошпindelні автомати і напівавтомати тощо. Спільним для всіх токарних верстатів є обертальний рух заготовки і поступальне переміщення інструмента. Токар повинен уміти визначати технологію обробки, обирати необхідний різальний, допоміжний і контрольовано-вимірювальний інструмент, налагоджувати верстат на режими різання.

Сучасні, обладнані електронікою верстати відзначаються універсальністю, високою точністю і продуктивністю, для керування ними потрібні знання комп'ютерних технологій. Токар повинен до автоматизму опанувати механізми керування верстатом, знати його будову, технічні можливості, пристрої, різальний і вимірювальний інструменти та вміти ними користуватися. При виборі технологічного процесу він повинен уміти враховувати властивості матеріалів, вимоги до якості деталей. Так як з кожним роком зростає складність обробки деталі, сучасний висококваліфікований верстатник мусить мати глибокі технічні знання, постійно вдосконалювати свою майстерність [5]. Сьогодні фахівець токарної справи повинен також у своїй роботі враховувати новітні досягнення науки і техніки, впроваджувати сучасні технологічні процеси, передові методи праці, з урахуванням особливостей галузі, потреб роботодавців.

Важливим умінням токаря є також уміння працювати з кресленнями. Це обумовлено тим, що для кожної деталі розроблено технологічну карту, в якій вказано всі операції і час їхнього виконання. Карта обов'язково супроводжується кресленням – без нього токар не зможе виконати роботу. Токар повинен уміти виконувати роботи по кресленнях, визначати режими

різання, вибирати оптимальний порядок обробки деталей, робити розрахунки, пов'язані з виконанням особливо складних токарних робіт [6].

Токар також повинен уміти використовувати за необхідності засоби попередження й усунення природних і непередбачених негативних явищ (пожежі, аварії, повені тощо). Він повинен дотримуватись правил внутрішнього трудового розпорядку, проводити основні організаційні, технічні, санітарно-виробничі, медико-профілактичні заходи запобігання травматизму та захворювання на виробництві, дотримуватись вимог безпеки праці при експлуатації машин, механізмів, обладнання та устаткування, забезпечувати необхідний мікроклімат виробничих приміщень, користуватися приладами контролю безпечних умов праці, організовувати роботи з підвищеною небезпекою, отримуватись безпеки праці на таких роботах згідно з нормами та правилами та ін.

Висновки. Аналіз змісту професійної діяльності за професією «Токар» дозволяє розкрити її структуру в конкретних трудових процесах, виявити обсяг знань, визначити структуру професійних умінь, установити професійно значимі риси особистості робітника. З урахуванням особливостей професійної діяльності поняття «професійна компетентність токаря» можна трактувати як особистісну властивість, що охоплює мотиви професійної діяльності, розуміння цінності професії токаря, професійно важливі особистісні якості, професійні (технічні, технологічні, розрахунково-контрольні та санітарно-гігієнічні) знання і вміння та дозволяє бути конкурентоздатним на ринку праці, ефективно виконувати завдання професійної діяльності адекватно сучасним економічним викликам. Структурно професійна компетентність висококваліфікованого робітника охоплює мотиваційно-особистісний (мотивація до навчання та професійної діяльності, індивідуально-психологічні особливості, професійно важливі якості), когнітивно-змістовий (професійно важливі знання) та діяльнісно-операційний (професійно необхідні вміння та навички) компоненти. Високі кваліфікаційні вимоги до професії токаря обумовлюють необхідність відповідної організації професійної підготовки спеціалістів.

Перспективами подальших наукових розвідок є характеристика діагностичного інструментарію для визначення стану сформованості професійної компетентності майбутніх токарів.

Література:

1. Беляева А. П. *Концептуальные основы развития начального профессионального образования* / А. П. Беляева. – СПб.: Высш. шк., 1995. – 63 с.
2. Брик Р. С. *Формування професійної компетентності майбутніх працівників сфери туризму в професійно-технічних навчальних закладах засобами інформаційних технологій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04* / Р. С. Брик; Київський нац. авіац. ун-т. – К., 2011. – 22 с.

3. Зимняя И. А. Компетентный подход. Каково его место в системе современных подходов к проблемам образования? (теоретико-методологический аспект) / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2006. – № 4. – С. 20–27.
4. Матійків І. М. Психологічні умови формування професійної компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів сфери обслуговування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психолог. наук: спец. 19.00.07 / І. М. Матійків; Прикарпат. нац. ун-т імені Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2008. – 22 с.
5. Основи професіографії: навч. пос. / С. Я. Карпіловська, Р. Й. Мітельман, В. В. Синявський та ін. – К.: МАУП, 1997. – 148 с.
6. Про затвердження Державного стандарту професійно-технічної освіти. [Електронний ресурс]: постанова Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2002 р. № 1135. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>. – Загол. з екрана.
7. Шкляр А. Х. Педагогическая система производственного обучения в условиях непрерывной многоуровневой подготовки / А. Х. Шкляр. – Минск, РИПО, 1997. – 235 с.
8. Ягунов В. В. Становление понятийно-терминологического аппарата компетентного подхода к профессиональному образованию / В. В. Ягунов // Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка: зб. наук. праць. – Вип. 6; Інст-т проф.-тех. освіти НАПН України / [ред. кол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – К.: Педагогічна думка, 2013. – С. 26–33.

References:

1. Belyaeva A. P. Kontseptual'nie osnovu razvytyya nachal'noho professyonal'noho obrazovaniya / A. P. Belyaeva. – SPb.: Vussh. shk., 1995. – 63 s.
2. Bryk R. S. Formuvannya profesinyoyi kompetentnosti maybutnikh pratsivnykiv sfery turyzmu v profesinyo-tekhnichnykh navchal'nykh zakladakh zasobamy informatsiynykh tekhnolohiy: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk: spets. 13.00.04 / R. S. Bryk; Kyuyivs'kyu nats. aviats. un-t. – K., 2011. – 22 s.
3. Zymnyaya Y. A. Kompetentnostny podkhod. Kakovo eho mesto v systeme sovremennykh podkhdov k problemam obrazovanyya? (teoretyko-metodolohycheskyu aspekt) / Y. A. Zymnyaya // Vyssshee obrazovanye sehodnya. – 2006. – № 4. – S. 20–27.
4. Matiykiv I. M. Psykholohichni umovy formuvannya profesinyoyi kompetentnosti uchniv profesinyo-tekhnichnykh navchal'nykh zakladiv sfery obsluhovuvannya: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. psykholoh. nauk: spets. 19.00.07 / I. M. Matiykiv; Prykarpat. nats. un-t imeni Vasylyya Stefanyka. – Ivano-Frankivs'k, 2008. – 22 s.
5. Osnovy profesiohrafyyi: navch. pos. / S. Ya. Karpilovs'ka, R. Y. Mitel'man, V. V. Synyavs'kyu ta in. – K.: MAUP, 1997. – 148 s.

6. *Pro zatverdzhennyya Derzhavnoho standartu profesiyno-tekhnichnoyi osvity. [Elektronnyy resurs]: postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 17 serpnya 2002 r. № 1135. – Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/>. – Zahol. z ekrana.*
7. *Shklyar A. Kh. Pedahohycheskaya systema proyzvodstvennoho obuchenyya v uslovyiyakh nepreryvnoy mnohurovnevoy podhotovky / A. Kh. Shklyar. – Mynsk, RYPO, 1997. – 235 s.*
8. *Yahupov V. V. Stanovlenye ponyatyyno-termynolohycheskoho apparata kompetentnostnoho podkhoda k professyonal'nomu obrazovanyyu / V. V. Yahupov // Naukovyy visnyk Instytutu profesiyno-tekhnichnoyi osvity NAPN Ukrayiny. Profesiyna pedahohika: zb. nauk. prats'. – Vyp. 6; Inst-t prof.-tekh. osvity NAPN Ukrayiny / [red. kol.: V. O. Radkevych (holova) ta in.]. – K.: Pedahohichna dumka, 2013. – S. 26–33.*